

הבגד בכך שיש לו רק בגדים הפטורים. ואעפ"י שעל האדם אין שום חלות חיוב. [גם בשטמ"ק משמע בעיקר הסברא כרש"י, שיש עונש גם למ"ד חובת טלית].

טלית שנקרעה... פרטי דינים, ע' בקונטרס שבסוף הספר פרק שלישי ה.

(ע"ב) אורך הציציות ומקום הנקב לתליית הציציות – ע' בפירוט קונטרס שבסוף הספר פרק רביעי יח ופרק שלישי יג.

דף מב

יצריך לפרודא כי צוציתא דארמאי. פירוש, צריך להפריד החוטים שלא יהו מסובכים אלו באלו, כמו שפרשו האחרונים. ונראה שאין זה מעכב בדיעבד ואינו אלא משום נוי המצוה. ובמשנה ברורה (ת,ז) צדד לומר שמעכב בדיעבד, ואין משמע כן מסתימת הגמרא והפוסקים. וכל שכן שאין פסול אם רק בשעת הקשירה בבגד היו החוטים מסובכים. ונראה שהוא הדין אם היו ענובים בעניבה בשעת הקשירה, אין לחוש. וכן רגילים לענב ארבעה חוטים בשעת עשיה לסימן שיהיו ארבעה ראשים מצד הקשר מזה וארבעה מזה (עפ"י חזון איש או"ח ג,ט. וכ"כ בערוך השלחן סי' ה, שאין ההפרדה חיוב מן הדין).

בשבת, אין להפריד חוטי הציצית אם נסתבכו ביותר, משום 'תיקון מנא' שכיון שצריך להפריד החוטים נחשב הסכך קלקול בבגד – אלא יברך עליה כמו שהיא (עפ"י הגרש"ז אויערבך, מובא בספר הליכות שלמה ג,ח).

ציצית צריכה שתהא נוטפת על הקרן... משום כך יש לקשור הציציות באופן שיהיו תלויים בצד הבגד, שאז הן 'נוטפות' על הקרן. ואם הם לכיוון מטה הרי אינן על הקרן (עפ"י פוסקים או"ח יא,טו. ע"ש במשנ"ב ובאה"ל, ובחזו"א ג,יב).

ויש להזהר מאד שלא יהיו תלויות באלכסון, שזהו מנהג קראים. ואם תלויות כך – מצוה להחזירן (משנ"ב שם).

יצריך שירחיק מלא קשר גודל. ואם הטיל סמוך לשפה בתוך מלא קשר גודל, ואחר כך האריך הבגד – דעת המשנ"ב (ע' בסי' יא סקמ"ג ובאה"ל טו ד"ה ואם) לפסול, משום 'תעשה ולא מן העשוי'. ואילו החזון-איש (או"ח ג,כב) כתב להוכיח שכשר, ממה שאמרו לעיל (מ:). חסידים הראשונים כיון שפצעו בה ג' היו מטילין לה תכלת. ופרש"י כיון שהגיעו לשלש אצבעות האחרונים מטילין לה תכלת מיד, הרי משמע שהטילו בקצה הבגד ממש, שאם הרחיקו כמלא קשר גודל, שוב אין יכולים לארוג עוד שלש אצבעות כי אז אין הציציות בכנף כלל.

לכאורה יש מקום לדחות הראיה, שיש לפרש 'כיון שהגיעו לג' אצבעות' – לתוך ג' ולא לתחילתן. והיו מטילין כאשר הגיעו לשיעור שאפשר להרחיק מלא קשר גודל, ושוב היו משלימים הבגד ומתקנים גימורו.

עוד היה נראה לדחות עפ"י מה שכתב הגרי"ח"ק שליט"א (בפרוש 'ארגמן' למסכת ציצית יד) בפירוש דברי התוס' (מ: ד"ה שמא), שחסידים הראשונים היו מטילים באצבע הרביעית, דהכא איירינן אליבא דרב הונא הסובר תוך ד' [והחזו"א ג,ב] תמה על התוס' וצדד לפרש באופן אחר. וקשה לפירושו מדוע נקט כיון שפצעו בה ג' – וע"כ לומר שלכך נקט ג', כדי להרחיק מלא קשר גודל. ולפי"ז אדרבה, מוכח מכאן שאין להטיל תוך קשר גודל אף אם אח"כ יורחק.

ולדעת הגאון חזו"א עלינו לחלק בין דין מרחק קשר גודל למרחק ג' אצבעות, ששם ודאי צריך שבשעת ההטלה לא יהיו הציציות רחוקות מהכנף ג' אצבעות, ואם תלאן באמצע הבגד ואח"כ הזיון פסול משום תולמ"ה (וכמש"כ המג"א יא סקט"ו), שהרי לא עשה ציצית בכנף. וצריך באור, דהכא נמי נאמר שאין עשייתו 'על הכנף' אלא תחתיו. אמנם על כרחנו לחלק בין הדינים, שהרי נראה שאם הטיל תוך ג' ואח"כ המשיך הבגד עד שנתרחקו מהשפה יותר מג' – פסולה, כדמוכח מהסידים הראשונים שלא היו תולים מיד אלא בסוף האריגה. ואין אומרים בזה כמו שאמרו בקשר גודל 'בשעת עשיה אתמר', כי סוף סוף אין עתה ציצית בכנף. ועל כרחך ששונה דין הרחקת קשר גודל שבעצם נחשב שיש ציצית בכנף אלא שמחוסר תיקון וכמש"כ החזו"א.

ז' אחד מינייהו עדיף כתרי מינן' – משום שאויר ארץ ישראל מחכים (ע' שטמ"ק כתובות עה).
ואף על פי שבני ארץ ישראל פקחים וחריפים מבני בבל, ככלל אנו נוקטים אנו להלכה כפי התלמוד הבבלי בניגוד לתלמוד ארץ ישראל. והטעם – כפי שכתב הרי"ף בסוף מסכת עירובין – לפי שתלמוד בבלי נכתב לאחר התלמוד הירושלמי והלכתא כבתראי, לפי שראו את דברי קודמיהם (שו"ת מהרי"ק פד; צא: קפא).
ע"ע במובא ביוסף דעת כתובות עה.
טעמים נוספים לכך שהלכה כתלמוד הבבלי – ע' במובא ביוסף דעת חגיגה י.

'מינן לציצית בעובד כוכבים שהיא פסולה...' אם התחיבה לבדה נעשית ע"י נכרי, והקשירה והכריכות בישראל – ע' בקונטרס שבסוף הספר, פרק רביעי ו. ואם נעשתה חוליה אחת עם קשריה ע"י ישראל, ואח"כ המשיך נכרי בעשיית הגדיל – ע"ש סעיף יא.

'ע"ב) 'עשאן מן הקוצים...' כמה מהראשונים פרשו [דלא כפרש"י] 'קוצים' – צמר הנאחז בקוצים. 'נימין' – הנתלשים מן הבהמה. וטעם הפסול, יש מי שכתב משום שאין ראוי לעשות בגדים מאותם שאריות צמר, והרי נאמר ציצית הכנף. ויש שכתב הטעם משום ביוזי מצוה. וכתבו הפוסקים להלכה לחוש לשיטות אלו (ע' אר"ח יא,ה).

'הא תכילתא היכי צבעיתו לה...' בדין צביעת התכלת לשמה, ע' בקונטרס שבסוף הספר פרק שמיני ג.

דף מג

'מאי אין לה בדיקה נמי דקאמר אטעימה.' פרש"י בלשון אחת: אין אדם יכול לבדוק הצמר אם לשם תכלת נצבע אם לטעימה לשם נסיון. ואם תאמר לפי זה תפלין וציצית שוים הם, שהרי גם לתפלין אין בדיקה אם נעשו לשמה אם לאו.
וי"ל סתם תפלין אין חוששים שנעשו לשם דבר אחר [ואפילו בעיבוד העור אין חוששים לשלא לשמה, לפרש"י במומחה ולפירוש התוס' בכל אדם], הלכך אין צורך בבדיקה אלא לענין חסרות ויתרות, משא"כ ציצית יש לחוש שמא לא נצבעו החוטים לשם מצוה אלא לשם נסיון. ומלתא דשכיחא היא, שהרי אמרו לעיל גזירה משום טעימה, ומלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן.

וכן כתב החו"א (ג,כב) שהוא שוה בערך לרוחב קמיצה וורת, ותמה על הריב"ח [ושמא ריב"ח נקט כדעת הסוברים ש'ש'לש אצבעות' שאמרו היינו אמה קמיצה וורת, ועל אלו כתב שהוא מעט יותר משתי אצבעות] ג. העושים שני נקבים, ימדדו שיעור ג' אצבעות ומלא קשר גדול מהקשר העליון, ומעכב אף בדיעבד. והתחתון יכול להיות למטה מקשר גדול (חו"א ג,יב. ובלקוטי מהרי"ח הבין מהפמ"ג שהנקב החיצוני יהא רחוק ממלא קשר גדול מהשפה, והפנימי יהא בתוך ג' אצבעות).
 אמר רבינא: דוקא בשעת עשיה יש להקפיד על כך, אבל אם תלה כדין ואחר כך נתמעט השיעור (שהנקב נתרחב או שנפרם מהבגד. שתי לשונות ברש"י) – כשר.
 היה הנקב שלא במקומו הראוי בעת תליית הציציות, אין מועיל להעבירו עתה למקומו ע"י המשכתו או הרחבת הבגד, משום 'תעשה ולא מן העשוי' (אחרונים, מובאים במשנ"ב יא סקמ"ג וכה"ח אות כח).

דף מב

- עג. א. כמה חוטים מוכפלים יש בציצית, וכיצד צורת חיבורם לבגד?
 ב. האם מברכים בשעת עשיית הציצית, הסוכה והתפליין?
 ג. האם נכרי כשר לעשות ציצית בבגד? ומה הדין בשאר מצוות?
 ד. חוטים התלויים בבגד, ופקעיות חוטי אריגה – האם כשרים לציצית?
- א. כאמור לעיל נחלקו תנאים במנין החוטים, שלשה או ארבעה. והסיק רב פפא ארבעה.
 רב אחא בר יעקב היה מטיל ארבעה חוטים וכופלים ומכניסים בבגד על ידי עשיית אָכָק (= לולאה. 'גדילים' במקום 'פתיל'). רב ירמיה מדפתי היה מטיל שמונה 'גדילים' בלבן ו'גדילים' בתכלת. תוס' וכופלים ללא עינב, הרי ששה עשר קצות חוט תלויות. מר בריה דרבינא היה עושה כמנהג שלנו (מכניס ארבעה חוטים וכופלים לשמונה).
- א. התוס' (לח.) צדדו לומר שאין כאן מחלוקת בדין ולדברי הכל זה וזה כשר, ששניהם בכלל משמעות פירוש 'גדילים'; משמע בין הכל ומשמע מכל מין ומין, אלא שזה עשה כפי השיעור הפחות וזה עשה כשיעור הגדול.
 ב. נראה שהעושה אבק, לא היה מעביר דרכו את כל החוטים אלא היה משאיר בחוץ לפחות אחד מתוך השמונה, ואותו היה קושר עם השאר, באופן שאי אפשר להסיר הציצית מן הטלית דרך האבק אחר עשייתה (תוס').
- ב. רב אדא בר אבהו, כאשר הטיל חוטי הציצית היה מברך 'לעשות ציצית'. ורב נחמן בשם רב חלק על כך. והסיקו [שלא כסברת רב יוסף בדעת רב חסדא] שנידון זה תלוי בשאלה אם ציצית חובת טלית היא והרי עשייתה גמר מצוה ומברכים עליה, כגון מילה. או חובת גברא היא ואין עשייתה גמר מצוה. (מרש"י מבואר שרב חסדא סבר לברך. ואילו ברבנו גרשום משמע להפך. וצ"ב).
 מבואר בסוגיא לדייק מדברי הברייתא ומדברי רבי יוחנן שאין מברכים לעשות סוכה או תפליין. ופרשו לפי שאין עשייתן גמר מצוה.
 בירושלמי (ברכות ט,ג) מצריך לברך על עשייתן. וחולק על הש"ס שלנו (תוס'). ולהלכה, כל מצוה שאין עשייתה גמר מצוה אין מברכים עליה, וכל שעשייתה גמר מצוה, כגון עשיית מעקה – מברכים עליה (עפ"י רמב"ם ברכות יא,ח. ומטעם זה כתבו ראשונים שאין מברכים ברכת המצוה

שאלות ותשובות לסיכום – מנחות ח"א

על קדושי אשה, שעיקרה הוא פריה ורבייה ואין הקידושין גמר מצוה. ע' בראשונים כתובות ז: [ועתש"ב"ק שהר' יחיאל מפריז בירך, ודחה. וי"ל בדעת ר' יחיאל שהקדושין גמר מצוה]. וכן יש מי שכתב שאין מברכים על הדלקת נר שבת, כי אין גמר המצוה אלא בשעת אכילה. [אך יש חולקים וסוברים שמיד בהדלקה ניתן להשתמש באור וכגון להכין צרכי האוכל וכד']. ע' מרדכי שבת פ"ב רצד).

ג. נחלקו שתי לשונות במאמר שנמסר מרב יהודה אמר רב, האם עשיית ציצית בעובד כוכבים כשרה (רב חסדא, רב אשי) או פסולה (רב מרדכי). דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצת – בני ישראל עושים ולא אחרים, או 'ועשו להם' אחרים משמע).

להלכה, ציצית שעשאה גוי – פסולה, כלשון ראשונה (רמב"ם ציצת א, יב; או"ח יד, א). ואפילו במקום שאין חסרון משום 'לשמה', כגון לדעת הסוברים שתלית הציצית בבגד אינה צריכה להעשות לשמה, או כשישראל עומד על גביו ומלמדו לעשות לשמה (עפ"י פוסקים או"ח סי' יא וסי' יא).

סוכה שעשאה עכו"ם כשרה. תפלין – פסולות (וקשרתם... וכתבתם). מילה – מחלוקת תנאים (ע' ע"ז כז). יש מי שמחמיר לכתחילה שלא לסכך הסוכה על ידי נכרי וכל מי שאינו מחויב במצוה (ע' בספר בכורי יעקב תרלה סק"ב – עפ"י שיטת רבנו תם. עתוס' גטין מה). ובאגרות משה (או"ח ח"ה מ, ג) חלק וכמו שמשמע במשנ"ב ובאה"ל ריש סי' יד. וע' גם הליכות שלמה מועדים פ"ח הערה 52).

ד. שאריות חוטים התלויים בבגד, פסולים לציצית. (רש"י פרש משום 'תעשה ולא מן העשוי'. והתוס' חולקים וסוברים משום שצריך תלייה לשמה).

פקעיות חוטים המיועדים לאריגה וכד' – רב הכשיר ושמואל פסל, שצריך טויה לשמה. ותלו זאת במחלוקת תנאים, ושמואל אמר כרשב"ג המצריך עיבוד עור התפלין לשמן.

א. להלכה צריך לטוות החוטים לשמה, כשמואל (רמב"ם א, יא; או"ח יא, א). רבנו תם פסק כרשב"ג בתפלין. ויש פוסקים בתפלין כחכמים ואעפ"כ פוסקים בציצית שצריך טויה לשמה משום הכתוב 'גדלים תעשה לך' (ע' חדושי הר"ן סנהדרין מח בדעת הר"ף. וע"ע לח"מ הל' אבל יד, כא).

ב. יש אומרים שלכתחילה טוב להוציא בפיו בפירוש שטווה לשמה (ע' משנ"ב יד סק"ח יא סק"ד). ויש מצדדים שכל שחושב בלבו בפירוש די (ע' הליכות שלמה ח"א פ"ג הערה לא).

דפים מב – מג

עד. א. כיצד צובעים חוטי התכלת?

ב. צבע שצבעו בו דבר אחר לצורך בדיקה וכד', האם כשר לצבוע בו תכלת?

ג. האם התכלת ניקחת מכל אדם? האם יש דרך לוודא את התכלת?

ד. ספר תורה תפלין ומוזות, האם ניקחים מכל אדם?

א. כיצד צובעים? מביאים דם חלזון וסמנים (רש"י פרש סממנים שדרך הצבעים לשרות בהם בגדים) ומשליכים אותם ליורה ומרתיחים. ונוטלים מעט מהצבע בביצה ובודק בביצה במוך לראות אם התכלת יפה, ומשליך הביצה ומבער המוך.

ב. מדברי הברייתא שמענו שאם בדקו את הצבע שבתוך היורה, או אם בדקו בכלי נפרד והחזירו את שאריות

הבדיקה ליורה – הצבע שביורה נפסל. ותלו זאת במחלוקת תנאים, האם טעימה פוסלת (כליל תכלת. רבי חנינא בן גמליאל) אם לאו (רבי יוחנן בן דהבאי. שני תולעת – אפילו מראה שני שלה כשר).
 א. להלכה, הטעימה פוסלת (רמב"ם ציצת ב, ג), וכפי שנהג רבי מני (מג. כפרש"י).
 ב. התוס' פרשו [דלא כפי המשתמע מפרש"י] שלדברי הכל כשר לצבוע כמה פעמים צביעה לשמה. לא נחלקו אלא כשצבע בתחילה שלא לשמה.

ג. התכלת אינה ניקחת אלא מן המומחה (היודע שקלא אילן אסור (רש"י). וגם יודע שהטעימה פוסלת (ערש"י ד"ה כחומרי ותוס' ד"ה מאי).

רב יצחק בנו של רב יהודה היה בודק על ידי שרייתה ב'מגביא גביא' (לפרש"י היינו אלו, אכן מלת. והרמב"ם מפרש: תבן. ורבנו גרשום כתב: מין צבע). ומי שבלילתא (רש"י: מים היוצאים מהתלתן. רמב"ם: ריר של שבלול) ומימי רגלים בן ארבעים יום (תינוק בן ארבעים. ל"א: שעברו מ' יום משיצאו מגוף האדם. רש"י). אם לא נפרד המראה מהחוט – כשרה. ואם נפרד, אמרו בה בדיקה נוספת (בשם רב עזירא): מביא שאור קשה של שעורים ואופה את התכלת שנשתנה עמו. נשתנה המראה למעליותא – כשרה. לגריעותא – פסולה.

א. המוצא חוטי תכלת בשוק [שזורים ופסוקים. ערמב"ם וראב"ד] – כשרה, שרוב המצויים אצלה מומחים הם (תוס' עפ"י עירובין צו: ודוקא תכלת, אבל חוטי לבן אפילו פסוקים ושזורים פסולים. ערוה"ש י"ז ט, י"א).

ויש אומרים שלהלכה אין כשר (ערמב"ן עירובין צו; רמב"ם ציצת ב, ז ובכס"מ; בהגר"א שא, מב). מלבד אם ניכר שעשויים למצות ציצית, שאין עושים דוגמתם לדברים אחרים (עפ"י כף החיים כ, יז).

ב. גם כשאין תכלת, אין ליקח ציציות אלא מהבקי והנאמן בעשיה לשמה (עפ"י קיצור שלחן ערוך ט, א; כף החיים י"א, ד מחסד לאברהם; קובץ אגרות חזו"א ח"א י')

אבל ליקח טלית מצויצת מסתם ישראל – כשר, כל שאינו חשוד (ע' להלן מג. 'הלוקח טלית מצויצת מן השוק; או"ח יט, ע"ש במשנ"ב ובבאה"ל). ואף בזמן שיש תכלת (ערוך השלחן כ, א).

ג. מפרוש רבנו גרשום משמע שאפילו לוקח ציצית מהמומחה, מדת חסידות היא לבדוק התכלת, כהנהגת רבי מני, וכדברי 'ההוא סבא' אליו, כן עשו הקודמים לך והצליחו עסקיהם.

ד. תפלין אינן נקחות אלא מן המומחה. ספרים ומוזוות ניקחים מכל אדם. לאלו ולאלו יש בדיקה בחסרות ויתרות.

לפרש"י ורמב"ם, טעם החילוק הוא לפי שבתפלין צריך עיבוד לשמן, לכך אינן נקחות אלא מהמומחה. משא"כ בספרים ומוזוות. והתוס' צדדו בדעתם שבשאר ספרים מדובר, אבל ספר תורה צריך לעבד עורו לשמה.

והתוס' נוקטים שמשום עיבוד לשמה אין לחוש כי הכל בקיאים בו, אלא משום שתפלין גנאי [או טורח. ע' שטמ"ק] לסותרן, לכך הצריכו לכתחילה לקחתן מהמומחה, שלא יצטרך לפתחן ולבדוק חסרות ויתרות. משא"כ ספרים ומוזוות רשאי ליקחם מכל אדם ולבדוקם.

דף מג

עה. א. מה דינה של מכירת טלית מצויצת וקנייתה מן הנכרי?
 ב. האם נשים חייבות בציצית? האם כסות לילה חייבת? האם כסות סומא חייבת? מה דינם של כהנים גרים ועבדים?